

EGY ANTOLÓGIA MINT ÉLETMŰ

Zlatna knjiga mađarske poezije.

Összeállította és fordította: Enver Čolaković.

Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1978.

A szomszéd népek irodalmának ismerete úgy jutott el a többféle érdeklődésű olvasóhoz, hogy a lapok, a folyóiratok időnként hírt adtak a Duna völgyében egymás mellett élő népek alkotóiról, egy-egy kiemelkedő műről vagy kirobbanó tehetségről. Az ilyen tájékoztatás — mert ennél nem sokkal volt több — voltaképpen a századfordulóban vette kezdetét. Ezt megelőzően néhány több-kevesebb sikerrel átköltött vers csupán jelzése volt annak a területnek, amely türelmesen várakozva még megművelésre vár. Mégis akadtak, akik sürgetésekkel, irodalmi barátok összefogásával, a kulturális kapcsolatok úttörőiként megbolygatták a várakozás csendjét s figyelemre méltó munkákkal jelentkeztek. Kevéske, ami felmutatható: Vitkovics Mihály, Jovan Jovanović-Zmaj, Vajda János és még néhányan, akiknek köszönhető, hogy Vuk népdalgyűjtése, Branko Radičević, Petőfi, Arany költeményei más ajkú olvasók számára is hozzáférhetőek voltak.

A századforduló után Ady költészete törte át azt a falat, amely addig minden forradalmas új hangnak útját állta. A mai értelemben vett közledekről még nemigen beszélhetünk, de az a hang, amely Krleža Ady-tanulmányából kicsengett, a haladó szellemű írók ilyen szándékú lépteiről adott hírt: a szerb, a horvát, a csehszlovák, a román írók nem egy műve ilyen sejtetés és siettetés is egyben. Az idő azonban még nehezen mozdult. Sokan, ha ilyen irányú vállalkozásba is kezdtek, az nemigen jutott tovább egy alig tíz-öt kötetnél, almanachszerű kiadványnál, amelyek között nálunk a Szentelek Kornél és Debreczeni József által kiadott *Bazsalikom*ot nevezhetjük antológiának.

A nagy vállalkozások kora a felzabálás után következt be, amikor a kezdetleges könyvkiadás a füzetes kiadványok után annyira felerősödött, hogy a gazdasági élet fej-

lődésével párhuzamosan létrejöttek a nagy kiadóházak, amelyek évi programjukban már nemcsak az eredeti művek időbeni megjelentetésére törekedtek, hanem arról is gondoskodtak, hogy a műfordítói tevékenység minél kielégítőbben lépést tartson nem csupán a közép-európai, hanem az európai, majd általában a világirodalmi munkák recenziálásával és a kiemelkedő művek lefordításával. Ez a feladat csakhamar megsokszorozódott, mert egyre több felől jelentkező követelménynek kellett eleget tenni.

Jugoszlávia népei, nemzetiségei és a szomszédos országok népei ezen a téren példamutató munkát végeztek. Szinte évről évre mind szélesebb kaput nyitottak egymás irodalmának megismerése felé; az eredményesen kiépülő kulturális kapcsolatok, az írótáborozások, a csereakciók már mélyebben megtermékenyítették a műfordítók talaját; az érdeklődés fokozódott olyan művek megismerése iránt, amelyeknek lapjain át az egyik nép bepillanthat a másik nép múltjába, küzdelmeibe, forrongásaiba, komoly értékeket felcsillantó jelenkorába s ezeken át holnapjába is, ami történelmünk fejlődésének mai szakaszában még közelebb hozhat bennünket egymáshoz.

Egy nép költészete — annak megszületésétől napjainkig — olyan, mint egy hatalmas történelemkönyv, amely egyes korok hullámhegyeit és hullámvölgyeit a leghívebben tükrözi. Talán hívebben, mint maga a történelemkönyv, amelyet a hullámhegyek és a hullámvölgyek szerint mindig úgy írtak át, hogy a fény mindenkor az uralkodó rendre vetült. A költő megmaradt a maga korának igazánál, amelyhez elszegődött, s valójában ez tükrözte a nép mindennapjait, s a szívében élő örökös szabadságvágyát. A költő az élet igazságait írta meg.

Egy vérbeli műfordító akkor kezdhet igazán nagy vállalkozásba, ha meglegelte kiindulópontját, amelyre életművét építeni akarja. A fennebb említett sorok Enver Čolaković *Zlatna knjiga mađarske poezije* című antológiájának előszavából nyert átfogó kép nyomán kerültek ide, nem szó szerinti idézetként, hanem csupán tartalmi megjegyzésként, mert egy több mint hétszáz oldalas antológiát — melyből a teljességre törekvés szándéka nem hiányzik — enélkül megkomponálni nem lehet.

Ilyen munkára csak olyan műfordító vállalkozhat, aki tökéletesen ismeri azt a nyelvet, melynek költészetéről teljes képet kíván adni, s nem csupán töredéket, amely valamikor és valahol megragadta. Enver Čolaković édesanyja magyar volt, édesapja bosnyák horvát. Anyanyelve annyira élt benne, hogy ifjúkorában első verseit magyarul írta, s csak azután írta át horvát nyelvre. A magyar líra tehát eredeti zengésével csengett a fülében, s eredeti művei — versei, regényei, azonkívül német műfordításai — mellett ez bátoríthatta fel arra, hogy előbb a magyar népköltészet remekeinek átköltése után olyan nagy munkába kezdjen, amellyel a magyar líra

négyszáz évét mutassa be. Ezzel olyan nagy igényű mű megalkotására vállalkozott, amely — tekintettel a letűnt századok áttekintésére — sokoldalú segítség nélkül el sem képzelhető. Ezért már az induláskor segítséget kért Weöres Sándortól, az akkor még életben levő Darvas Józseftől, Dobozy Imrétől, Garai Gábortól, majd a későbbi korok feldolgozásakor és a versek kiválogatásakor Illyés Gyula, Hajnal Anna és Keszi Imre tanácsát kérte ki. Bejárta Magyarországot jelentős részét, a felkért költőkkel — munka közben is — nem egyszer tanácskozott, hogy az a mű, melynek feldolgozására vállalkozott, méltó képet adjon a magyar líra századairól.

Enver Čolaković 1965-től 1975-ig — tehát tíz esztedeig — dolgozott a *Magyar líra aranykönyvé*n és a magyar költészetéről a XV. századtól napjainkig olyan antológiát adott horvát nyelven, amely minőségénél és terjedemenél fogva egyedülálló mű.

Életművének is nevezhetjük ezt az antológiát, olyan életműnek, melynek megjelenését alkotója nem élhette meg, mert 1976-ban meghalt. A sors nem volt hozzá kegyes: elvette tőle élete egyik legszebb örömét.

LÉVAY ENDRE

„MÉG FÉRFI-MÓD”

ILLYÉS GYULA: *Különös testamentum.*
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Illyés Gyula újabb költészetének tanúsága szerint átértelmezte az antik filozófiának azt a tételét, hogy nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba. Mert ő nem lép a folyóba, hanem viteti magát az egyre csöndesülő vízzel. Tempói talán lassúdtak valamelyest, szívesen és örömmel bízza rá magát az őselem ringatására, ugyanakkor azonban telve van bizalmatlansággal, kétséggel is: vajon érdemes-e még úsznia. Aztán összecsikorított foggal folytatja útját. A társak már elmaradtak. De

az emléküik itt maradt. Babitsé a meglassúdó, de korántsem egyszerűsödő versmondatokban. Füst Miláné a versek sajátos, látszólag partalanul áradó, valójában mégis szabályos lélegzétvételében. Körülsongják az ifjúság emlékei, miközben „kinyújtott kézzel, mint a vak. — Kinyújtott kézzel, mint a pap” botorkált lefelé a hegytetőről.

Aki Illyés „ószikéi”-t olvassa, nem Arany Jánosra gondol először, hanem Vörösmartyra. A tépett, öregedő Vörösmartyra, aki lázas vízió-